

IETS OVER EEN ZWIJNEN- EN APENPLAAG. ZIJN OORZAKEN EN ZIJN BESTRIJDINGSWIJZE

door

M. P. Rakoen

Alvorens te beginnen even de opmerking, dat dit stuk nog maar op herinnering berust. De aantekeningen, die ik toen hierover maakte zijn niet meer te raadplegen. Het betreft de houtvesterij Kebonhardjo, in het Rembangse, een bosgebied van ruim 19.000 ha. Het klimaat is droog en warm met een uitgesproken droge en natte tijd. De grond is onvruchtbaar en bestaat uit kalkmergel. Het is dan ook een minus-gebied. De bevolking is arm, sawahs zijn er niet veel en het hoofdvoedsel is mais.

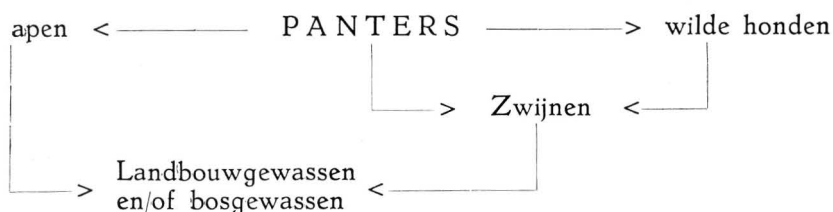
De wildrijkdom der bossen is, zoals te verwachten voor dit droge, homogeen begroeide gebied, niet groot. Bovendien is het niet rijk aan soorten. Van de grotere zoogdieren, waartoe ik me in dit stukje verder zal beperken, worden er aangetroffen: De monjet, *Macacus irus mordax* (Thos & Wrought); de lutung, *Presbytis pyrrhus pyrrhus* (Horsf.); babi utan, *Sus verrucosus* M. & Schl. en de tutul, *Panthera pardus melas* (Cuv.). Voorts worden er in dit gebied een enkele keer kidangs (*Muntiacus muntjac* Zimm.) en adjags (*Cuon javanicus* Desm.) waargenomen.

Ik werkte in dit gebied vanaf begin 1942 tot en met medio 1945, dus gedurende de hele Japanse bezetting. Het was een tijd van rare toestanden en schaarste. De productie moest worden verhoogd, dus leegkap en ringerij moesten worden uitgebreid. Ter leniging van de toen heersende voedselschaarste moest het boswezen de vrij gekomen leegkapvlakten, aan de bevolking uitlenen voor de aanplaat van djagung of een ander voedselgewas. Blijkbaar was dit nog niet genoeg. De geringde bossen moesten ook voor de teelt van voedselgewassen worden uitgegeven. Zodoende verminderde het bosoppervlak en het djagungareaal steeg van gemiddeld 300 ha. in de jaren van voor de oorlog, tot ruim 2000 ha. Aan bosbescherming, vooral het tegengaan van bosbranden, werd niet meer de nodige aandacht geschonken. De bevolking eerbiedigde de door het boswezen getroffen maatregelen bijna niet meer. In de droge tijd woedden er dan ook overal bosbranden. Er waren zelfs vakken bij die in een droge tijd tot drie keer toe afbrandden. Natuurlijk was dit funest voor de ondergroei. Als U in die tijd door het bos liep, dan wandelde U door een bos zonder ondergroei. Zo was de toestand. Maar laten wij teruggaan naar onze djagungarealen.

In het begin ging alles goed, iedereen was tevreden en had een rijke oogst. Zwijnen veroorzaakten geen, en apen weinig schade. Er was dus een gunstige sterkte verhouding tussen deze dieren en hun vijanden. Doch in het begin van 1943 begon het er anders uit te zien. Toen kon reeds van een zwijnen- en apenplaag worden gesproken, Stelt U zich voor wat dit betekende. Iemand had 0.25 ha met mais beplant. De opbrengst bedroeg, wanneer alles goed zou gaan, ongeveer 5000 kolven. Nu vernielden zwijnen in één nacht, of apen in een paar uren, zijn aanplant. De schade, om deze maar niet uit te drukken in geld, was drie à vier maanden zonder eten voor een gezin, of, anders gezegd, verlies van de tevredenheid van een gevulde maag. Haast een politieke factor, zou ik zeggen.

Het was dan ook niet te verwonderen, dat deze zwijnen- en apenplaag mijn aandacht trok. Ik vroeg me af waar het natuurlijke evenwicht werd verstoord. Hoe kwam het, dat de zwijnen en apen relatief sterker toenamen dan hun vijanden, in de eerste plaats de panter?

Alvorens verder te gaan lijkt het mij goed wanneer wij even de vijanden van de zwijnen en de apen, in het bijzonder de panter, in ogenschouw nemen. De wilde hond kan als vijand van de aap niet meegeteld worden want hij jaagt, loert niet, en de aap, die hem al gauw ziet aankomen, klimt en verbergt zich in een boom. Voor de aap is practisch alleen de panter gevaarlijk, die onder struiken of andere dekking geduldig zijn prooi afwacht. De panter is echter niet voor beide soorten even gevaarlijk. Er vallen meer zwarte apen, *lutungs*, als zijn prooi dan grijze apen, *monjets*, omdat de eerste relatief sloom en de laatsten levendig en oplettend zijn. Bovendien komt de grijze aap of monjet in gotere troepen voor dan de lutung; hij beschikt dus over meer ogen-paren en zal daardoor eerder onraad bespeuren. Met het dichter begroeid raken van het bos, wat voornamelijk door goede bosbescherming wordt verkregen, vermeerderd het aantal monjets dat de panter ten prooi valt, want apen zijn meer op hun gezicht aangewezen dan op hun reuk. Het zal nu wel duidelijk zijn, wat een dicht begroeid bos voor de panter betekent. Door de aanwezigheid van panters in het bos en af en toe geholpen door wilde honden, kan de getalsterkte van de zwijnen en apen worden beheersd. Duidelijkheidshalve geef ik hieronder een overzicht van de voedselvoorziening der genoemde dieren, tevens om de betekenis van de panters beter tot zijn recht te doen komen.

Na hetgeen ik nu verteld heb zal het wel gemakkelijk zijn af te leiden, waaraan de relatief te sterke toename der zwijnen en apen te wijten is:

- A. Direct, door de sterke uitbreiding van het djagungareaal, wat vermeerdering van voedsel voor hen betekent.
- B. Indirect, door de slechte bosbescherming, in het bijzonder door de herhaalde bosbranden. Immers hierdoor worden de omstandigheden voor de panter ongunstiger, want de ondergroei, waardoor zij gemakkelijker bij hun prooi komen, werd hen ontnomen. Het was dan ook niet te verwonderen dat zij het aantal zwijnen en apen niet konden beperken en in vergelijking met de twee laatstgenoemde dieren, zich langzamer vermenigvuldigden.

De mening, dat de sterke toename van zwijnen apen zijn hoofdoorzaak moest vinden in de toen zo goed als lamgeslagen jacht, moest ik, na ingewonnen inlichtingen bij jagers en op de politie- en regentschapskantoren te Blora en Rembang, laten varen. De jacht in deze streken was nooit belangrijk geweest. Voor 1942 werden slechts ongeveer twintig zwijnen per jaar neergelegd. Op panters, die toen vrij veel moesten voorkomen en op wilde honden, die in deze bossen geen vaste verblijfplaatsen hadden en deze streken alleen als hun jachtgebied beschouwden, werd helemaal niet gejaagd. En hoe zouden wij de plaag willen verhelpen? Wel, kortweg zou mijn recept om het evenwicht te herstellen, luiden:

1. Goede bosbescherming, in het bijzonder brandbescherming,
2. Terugbrengen van het djagungareaal tot zijn gewone omvang
3. Het uitsturen van gecontroleerde jacht op zwijnen en apen, alleen om het evenwichtsproces te bespoedigen.

Moge bovengenoemd voorbeeld weer een aansporing zijn tot voorzichtig handelen en tevens een bewijs, dat wij de natuur geen geweld mogen aandoen.

Summary

A SWINE- AND MONKEYPEST, ITS CAUSES, AND HOW TO RESTORE THE EQUILIBRIUM

During the Japanese occupation forest preservation was neglected badly. Moreover part of the forest was sacrificed to get more arable land the greater part of which was used for growing corn. Much of the undergrowth was destroyed by fire. One thing and the other caused monkeys ¹⁾ and swine ²⁾ to increase to a serious degree. First these were attracted by the corn and then their natural enemies adjag ³⁾ and tutul ⁴⁾ had lost their hiding places (the undergrowth). Before the end of the first year people were complaining and Mr Rakoen, who was in charge of Kebonhardjo (near Rembang, Java) inquired whether intensive hunting might help. But then there had never been much hunting in those parts and he was satisfied that normal situation might be restored by growing less corn and protecting the undergrowth in order to provide adjag and tutul with shelter.

¹⁾ *Macacus irus mordax* Thos & Wr.

²⁾ *Sus verrucosus* M. & Schl.

³⁾ *Cuon javanicus* Desm.

⁴⁾ *Panthera pardus melas* (Cuv.)